

Teoretická rovina díla velmi přesně koresponduje se současnou realitou a situací v postkomunistickém bloku. Na druhou stranu je kvůli této orientaci kniha méně srozumitelná nebo výmluvná, oproti knihám se stejnou problematikou, např. A. Agha², jehož deskriptivní a srovnávací analýza poskytuje přinejmenším srozumitelnější podklad k dané problematice. Největším problémem je ale podle mého soudu literární styl, kterým autorka píše. Používá totiž zbytečně složitou angličtinu, kterou často velmi složitě opisuje velmi jednoduše vysvětlitelné jevy.

Díky své metodě a přístupu má kniha aspirace být velmi akademickým a teoretickým dílem, sloužícím jako podklad k pohledu na možné problémy a situace v postkomunistických transformačních zemích.

Poznámky:

1. Autoři jako A. Agh, L. Holmes, M. Alestalo a další.
2. Ágh, A.: *Emerging Democracies in East Central Europe and the Balkans*, Cheltenham 1998. Ágh, A.: *The Politics of Central Europe*, London 1998.

Helena Hartlová, Marie Jílková

Egon Bahr:

DEUTSCHE INTERESSEN. STREITSCHRIFT ZU MACHT, SICHERHEIT UND AUSSENPOLITIK

1. vyd., Karel Blessing Verlag, München 2000

Egon Bahr, mezi léty 1984 – 1994 ředitel „Institut für Friedensforschung und Sicherheitspolitik“ při univerzitě v Hamburku, ve své knize přináší relativně komplexní analýzu základních témat bezpečnostní politiky současnosti. K problémům bezpečnostní politiky přistupuje s invencí jemu vlastní a nevyhýbá

se ani problémům, jež byly ve SRN ještě donedávna tabu (státní zájmy SRN v zahraniční politice, problém reformy všeobecné branné povinnosti). Jakkoli by se dle názvu publikace mohlo zdát, že půjde převážně o analýzu bezpečnostní politiky SRN, není tomu tak. Samozřejmě, že řada problémů je nahlížena německou optikou, avšak v žádném případě ne pouze německými očima. Spíše v publikaci převažuje úhel pohledu „Evropana“.

Publikace je přehledně členěna do 21 kapitol. Nejprve se autor vypořádává s návratem mocenské politiky po pádu bipolarity, což představuje jisté zklamání pro analytiku zkoumající bezpečnostní problémy v intencích politického idealismu a částečně i takzvané „širší školy bezpečnosti“ a operující s tezí nahrazení mocenských prostředků univerzálně platným a vynutitelným mezinárodním právem při současném zřeknutí se (často jednostranném) nástrojů mocenské politiky. Bahr „si neumí představit zahraniční politiku bez mocenské politiky.“ V jeho pojetí je však nutné moc používat „... pro něco, pro druhé a s druhými. Nejlépe potom k prosazení řádu, ve kterém je moc nahrazena právem“ (str. 22). S výkonem moci je v bezpečnostní politice státu vždy úzce spojen účel jejího užívání, jenž státy vyjadřují v národních (státních) zájmech. Bahr při své analýze státních zájmů SRN rozlišuje zájmy vitální, velmi důležité, důležité a druhořadé. Za vitální zájem Německa považuje především zabránit vzniku síly, která by z Východu ohrožovala Německo, z čehož dle jeho názoru vyplývá nutnost podílet se na stabilizaci situace v tomto regionu a nezacházet s Ruskem způsobem, jehož výsledkem by mohlo být „vypěstování si“ nového protivníka. Mezi velmi důležité zájmy SRN patří dle Bahra zvětšení schopnosti Evropy reagovat na mezinárodní krize ve světě, prohloubení a rozšíření dosavadních institucí, zachování ale současně i reformy transatlantické bezpečnostní vazby a posílení OSN. K důležitým zájmům Německa ve světě řadí Bahr stabilizaci situace ve Střední Asii, na Kavka-

ze, na Blízkém východě, ozdravení situace v Severní Africe a v neposlední řadě i obhajobu ekonomických zájmů v Jihovýchodní Asii. Je zajímavé, že v Bahrově analýze státních zájmů SRN nebyla přímo zmíněna obhajoba lidských práv a demokracie ve světě. Bahr jejich význam v žádném případě nepodceňuje, avšak lze se domnívat, že jejich obhajoba musí být založena na rozumném kompromisu mezi jednotlivými zájmy. Hlavním cílem by dle Bahra mělo být dosažení stabilního mírového řádu v Evropě, v němž vojenská síla nebude hrát rozhodující roli. Bahr v této souvislosti uvažuje jak v intencích politického idealismu tak i takzvané „širší školy bezpečnosti“, ovšem s tím, že si je vědom nutnosti vždy nalézat rozumný kompromis mezi požadavky národní bezpečnosti a morálky. Jinými slovy řečeno mezinárodní řád opírající se o prioritu práva nemůže být dosažen jednostranným zřeknutím se vojenské moci. V této souvislosti jsou dle Bahra „německé a evropské zájmy identické“ (str. 30). Od tohoto způsobu uvažování o bezpečnosti je potom již jen krok k logickému požadavku zlepšit schopnosti Evropy jednat samostatně v bezpečnostních otázkách. Řečeno slovy Bahra „Evropa stojí před rozhodnutím stát se světovou mocností“ (str. 32). Bahr si je vědom zásadního problému na této cestě, jenž spočívá v nynější neochotě národních suverénů předat na nadnárodní bázi kompetence v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky a klade otázku, zda není na čase vytvořit evropskou suverenitu. Autor knihy zároveň upozorňuje na možný problém při překonání této neochoty spočívající v dosavadním způsobu uplatňování transatlantické bezpečnostní vazby. „NATO zřízené na principu národních států se stane protivníkem společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Jestliže je Evropská unie jednotná, chybí jí prostředky. Mocensko-politicky je NATO rozhodující. Evropská unie nemůže vůbec nic, pokud se musí ptát a nemůže se ptát, pokud je nejednotná“ (str. 38). Jedním z důležitých problémů při vytváření společné evropské za-

hraniční a bezpečnostní politiky je vztah Evropy a Ameriky. Bahr vychází z teze, že emancipovaná Evropa by nepředstavovala nepřátelskou moc z hlediska definice národních zájmů USA, nýbrž že by vedla k zmenšení zátěže Spojených států. To je ovšem vždy primárně odvislé od definice národních zájmů USA, neboť je logické, že budoucí emancipovaná a mocenskými prostředky disponující Evropa by například v rámci NATO hrála jinou, tedy rozuměj mnohem sebevědomější roli než v současnosti. V pasážích věnovaných Spojeným státům Bahr uvádí: „Bylo by s podivem, kdyby se Amerika, osamělá velmoc, zcela zdržela arogance moci. Bylo by s podivem, kdyby zbývající svět nedostal dojem, že by mohlo být dobré, kdyby americké stromy nerostly až do nebe“ (str. 101). Na závěr pasáže věnované Spojeným státům Bahr uvádí: „Je nejisté, zda je Amerika dostatečně moudrá svět vést, místo aby se pokusila jej ovládat“ (str. 104). Bahr také upozorňuje, že současná politika NATO odporuje představě Evropy mezi Lisabonem a Vladivostokem, což by měl být dle Bahra základní dlouhodobý vitální zájem jak Německa, tak celé Evropy. Z tohoto konceptu Evropy mezi Lisabonem a Vladivostokem, jenž je důsledkem Bahrem stanovených vitálních zájmů SRN, vyplývá zájem Německa na zvláštních vztazích s Ruskem. Přesto je ale zachování transatlantické bezpečnostní vazby a tedy i Severoatlantické aliance důležité a nezbytné, protože v současnosti není k dispozici nic lepšího stejně jako je nezbytné zachování přiměřené americké přítomnosti v Evropě. K přínosu rozšiřování Severoatlantické aliance pro bezpečnost ve světě je ale Bahr skeptický, neboť jsou tím dle jeho soudu pouze vytvářeny podmínky pro budoucí konfrontaci s Ruskem. S tímto problémem úzce souvisí stanovení konečné hranice pro rozšiřování Severoatlantické aliance. Bahr uvádí: „Je vážným problémem, kam až zůstane NATO otevřené? Které hranice pro své rozšíření si aliance sama stanoví? Určitě ne až po Čínu“ (str. 111). Ve své zahraniční politice by

se dle Bahra dále mělo Německo soustředit na posílení a reformu struktur OSN, neboť „Německo je přirozený čekatel na zvláštní odpovědnost v Radě bezpečnosti a bude jím tím více, když se bude vnitřně profilovat a zviditelňovat se konstruktivními návrhy, které budou v zájmu OSN a její reformy“ (str. 66). Smysl této reformy by spočíval v posílení OSN jako orgánu starajícího se o tvorbu světového řádu, což, a tohoto úskalí si je Bahr vědom, nemusí být zcela v souladu se zájmy Spojených států. Velmi kriticky a místy až sarkasticky se Bahr vyjadřuje k současnému stavu německé diskuse o reformě Bundeswehru, neboť si je vědom, že věrohodnost německé bezpečnostní politiky bez důkladné reformy této instituce značně utrpí. Autor poměrně ostře vystupuje proti záměru ponechat ve SRN všeobecnou brannou povinnost (v čemž existuje v současnosti shoda mezi SPD a CDU/CSU), neboť analýza bezpečnostních rizik a zahraniční zkušenosti ukazují, že v novém bezpečnostním prostředí jsou profesionální ozbrojené síly výhodnější a že díky novému bezpečnostnímu prostředí ztratila všeobecná branná povinnost smysl a účel. Poukazuje na skutečnost, že současný Bundeswehr je špatně financovaný a ve své nynější struktuře nevyhovující jak platné koncepci zahraniční a bezpečnostní politiky SRN, tak Bahrovým představám, jež si s ní většinou neprotiřečí.

Bahrovy vize optimální budoucí bezpečnostní politiky ve značné míře provokují k diskusi. Jednak z úhlu pohledu pro Německo charakteristického způsobu uvažování o bezpečnosti (absolutní nezpochybnitelnost současné formy transatlantické bezpečnostní vazby a všeobecné branné povinnosti jako záruky demokracie, převažující úvahy ve smyslu „širší školy bezpečnosti“ spojené s politickým idealismem) a v našem regionu Střední Evropy díky na základě historických zkušeností vytvořenému skeptickému názoru na možnost rovnoprávné spolupráce a kooperace s Ruskem. V Bahrově analýze najdeme přítomny prvky jak realistického přístupu, tak i přístupu

idealistického kombinovaného s přístupem v intencích „širší školy bezpečnosti“. Jeho základní přístup k bezpečnostním otázkám vyplývá z uvědomění si významu moci státu v systému mezinárodních vztahů, která by však měla sloužit k prosazení řádu, v němž moc nebude prvořadá a bude nahrazena právem. Jakkoli je tento přístup do jisté míry idealistický a jakkoli obsahuje podstatné prvky „širší školy bezpečnosti“ kladoucí důraz na vojenský rozměr bezpečnosti, neztrácí spojení s realistickou školou bezpečnostní politiky právě díky vědomí významu moci státu. S mnoha názory autora je možno polemizovat, například s jeho koncepcí „bezpečnostního prostoru od Lisabonu po Vladivostok“, ale nejprve je nutno jeho studii číst. A z tohoto úhlu pohledu se jeví být velmi přínosnou a podnětnou pro všechny politikology, jenž se zajímají o zahraniční a bezpečnostní politiku.

Zdeněk Kříž

Jiří Přibán:

PRÁVO A POLITIKA KONVERZACE

(G plus G, Praha, 2001), 107 stran

Čtenářům se dostává do rukou čtvrtá kniha mladého docenta pražské právnické fakulty Jiřího Přibáně (roč. 1967). Autor již po řadu let přednáší filosofii a sociologii práva nejen v Praze, ale i na univerzitě v Cardiffu; právě populárnější formou podaná aktuální témata právní a politické filosofie tvoří předmět recenzované knihy, vlastně souboru sedmi textů, s jedinou výjimkou již publikovaných, pocházejících z let 1998 – 2000. Jednotlivé eseje jsou rozděleny do tří částí: první, reflektující postmoderní situaci převážně ve sféře politiky, druhé, věnované otázkám právního státu a právního systému, a konečně třetí, týkající se konkrétních případů vypořádávání se s minulostí zatíženou totalitarismem či autoritářstvím.